

”Vokalhelvedet”: hvor svær er dansk udtale, og hvordan undervises der i udtale for andetsprogstalere?

Institut for Kommunikation og Kultur

Anna Bothe Jespersen
Míša Hejná

Rapport

Titel:

"Vokalhelvedet": hvor svær er dansk udtale, og hvordan undervises der i udtale for andetsprogtalere?

Forfattere:

Anna Bothe Jespersen og Míša Hejná

Udgivet af:

Aarhus University Library 2021

© Forfatterne 2021

ISBN: 978-87-7507-510-2

DOI: 10.7146/aui.427

Deklaration:

Målgruppen for denne rapport er primært forskere inden for andetsprogs­pædagogik, men vi skriver også rapporten både til andetsprogtalere selv og de sprogundervisere, der arbejder på at lære dem at tale det danske sprog. Vores mål har været at kortlægge forskelle og ligheder i andetsprogtaleres og underviseres opfattelse af det danske sprog og af andetsprogsundervisningen. I forlængelse af denne rapport påtænker vi at udvikle undervisningsmateriale til udtaleundervisningen på sprogskolerne – og eventuelt til undervisernes egen uddannelse.

Alle deltagerne i spørgeskemaundersøgelserne er fuldt anonymiserede, og har givet os tilladelse til at bruge deres svar i denne rapport.

Vi har modtaget feedback på rapporten fra Jan Heegård Petersen og Line Sandst. Vi takker for deres tid og grundighed.

Indhold

Resume af rapportens resultater.....	3
1 Indledning.....	3
Skolestrukturen.....	5
2 Forskningsmetode.....	6
Spørgeskemaer: lærnere og undervisere i dansk som andetsprog.....	6
Supplerende data: betragtninger og analyser af undervisningsmateriale.....	8
Statistisk analyse.....	8
3 Deltagerne i spørgeskemaundersøgelserne.....	9
4 Analyse 1: Hvad anses som svært?.....	12
Opsamling af resultater: sprogets sværhedsgrad.....	17
5 Analyse 2: Undervisningen.....	18
Sprogundervisningen generelt.....	18
Opsamling af resultater: undervisningen.....	22
6 Hvordan kan undervisningen forbedres?.....	22
7 Konklusioner.....	25
Litteratur.....	27

”Vokalhelvedet”: hvor svær er dansk udtale, og hvordan undervises der i udtale for andetsprogtalere?

RESUME

Det danske sprog anses af mange lærnere som svært at lære, og især anses det som svært at blive flydende i. Dette bliver ofte tilskrevet den svære danske udtale. Denne rapport viser, at sprogskolernes håndtering af udtaleundervisning kan bidrage til voksne andetsprogtaleres udtaleproblemer. Her undersøges voksne læreres og underviseres iagttagelser omkring det svære danske sprog, og undervisningen af det. I denne undersøgelse inddrages en analyse af undervisningsmateriale brugt ved voksenundervisning i dansk som andetsprog, og en diskussion af danskeksamen for andetsprogtalere. Vores resultater indikerer at udtale, og især vokaler, anses af både lærere og undervisere som særligt svære at mestre. Samtidig undervises der ifølge vores informanter ikke nok i vokaludtale på de danske sprogskoler. Selvom de to informantgrupper generelt er relativt enige er især mængden af undervisning i udtale et kontrastpunkt mellem lærere og undervisere. Vi diskuterer denne forskel, samt betydningen af meget lidt undervisningsmateriale der fokuserer på udtale efter DU-modul 1, og et manglende fokus på udtale i danskeksamenene.

1 INDLEDNING

Sprogscoleundervisningen, og især undervisningen i dansk udtale, er et kompliceret foretagende. For det første anses det danske sprog af lægmænd – og nogen lingvister – som særligt svært at lære i sammenligning med f.eks. norsk og svensk (se f.eks. Basbøll & Bleses 2002; Normann Jørgensen 2013: 43; Skovholm 1996), og denne høje sværhedsgrad bliver af sidstnævnte ofte tilskrevet sprogets fonologi (f.eks. Grønnum 2003, 2008). Samtidigt stammer sprogscolekursisterne fra mange forskellige sproglige baggrunde. Således skal en danskunderviser f.eks. hjælpe både en englænder (hvis førstesprog, L1, indeholder ca. 13 vokalfonemer) og en spanier (med 5 L1-vokaler) med at høre forskel på – og mestre udtalen af – de fem vokalhøjder blandt sættet af danske urundede og rundede fortungevokaler. Rapportens overskift stammer netop fra en dansklørners beskrivelse af en sådan situation. Derudover finder udlændinge, som forsøger at øve deres nytilegnede danske i samtaler med danskere, at udtalen bruges af danske førstesprogtalere som målestok for sprogtilgængelsen – og den skal helst være identisk med standard dansk udtale (Normann Jørgensen 2013: 42). Producenter andetsprogtaleren (L2-taleren) ikke dansk med en udtale, der er relativt L1-lydende, slår danske samtalepartnere ofte over i engelsk (se Jespersen & Hejná 2021; antaget). I denne rapport undersøges der, hvilke rolle udtalen spiller i danskundervisningen,

om lærerne mener, deres behov for hjælp til den danske udtale imødekommes, og hvordan udtaleundervisningen på de danske sprogskoler kan forbedres.

En letforståelig udtale er ikke kun ønskværdig for at fremme kommunikationen mellem L1- og L2-taler. Den er også vigtig for lærnernes integration i det danske samfund og for sociale interaktioner med førstesprogstalere. På samfundsplan, skriver Kristiansen, anses sprogtilegnelse som den studerendes, og ikke sprogskolernes, ansvar (1990: 13). Denne diskurs stammer fra en politisk antipati mod udvikling af andetsprogsundervisning i dansk: både Holmen (2004) og Gitz-Johansen (2003) rapporterer at sprogundervisningen på politisk niveau anses som et kortvarigt *crash course* til nyankomne indvandrere, og ikke en vedvarende bestræbelse mod succesfuld integration (Holmen 2006: 2). Sprogskolerne formidler dansk kultur som en del af dette crash course (Gimbel et al. 1997, Introduktion), og så må de studerende vise ønske om at integrere sig i denne kultur ved at lære sproget (Kristiansen 1990: 14). Dermed bliver en lærners grad af sprogtilegnelse set som en direkte refleksion af deres villighed til at integrere sig i det danske samfund (Normann Jørgensen 2013: 43). Dette er især tilfældet med den danske udtale (Normann Jørgensen 2013: 43).

Selvom udtalen er vigtig for forståeligheden af lærnernes danske, for at danskere interagerer med lærerne på dansk, og for at de kan integreres i det danske samfund, er forskningen stadig ikke nået til enighed om, hvilke aspekter af den danske udtale, der volder lærerne de største problemer, og som derfor skal opprioriteres i udtaleundervisningen. Fonetikere har dog påpeget et antal områder, hvor dansk rent lydtypologisk set er mere komplekst end andre sammenlignelige sprog som tysk eller norsk. Vi ved for eksempel at dansk et særligt stort vokalinventar, med f.eks. mange tæt på hinanden liggende fortungevokaler (Basbøll 2005; Gooskens m.fl. 2010; Schachtenhaufen 2020), som anses af flere som svært tilegnelige (f.eks. Bleses m.fl. 2008, 2010). De komplicerede assimilationsmønstre, som danske konsonanter undergår (Basbøll 2005: 293-322), samt disses stavelsesfinale reduktioner og elisioner (Grønnum 2005: 176-186), anses også som aspekter af sproget, som kan være svære at mestre, både for andet- men også førstesprogstalere (Trecca m.fl. 2018a, 2018b). Sprogets udviklede fonem-til-grafem-korrespondens er også blevet fremhævet som en kilde til problemer for lærnere (Jørgensen 2019). Med andre ord, der er mange sproglige faktorer, der potentielt kan besværliggøre en lærners mestring af dansk udtale.

Denne rapport udbygger vores viden om udtalens sværhedsgrad og om udtaleundervisningen ved sprogskolerne ved at undersøge, om der findes ikke-lingvistiske grunde til lærnernes opfattelse af det danske sprog som svært. Sådanne grunde ikke er blevet

undersøgt, men kunne forklare hvorfor nogen studier ikke finder lingvistisk evidens for at dansk skulle være svært i sammenligning med nært beslægtede sprog (f.eks. Gooskens m.fl. 2010). Eksempler på ikke-lingvistiske årsager til opfattelsen af dansk som svært inkluderer førstesprogtaleres holdninger til dansk med L2-udtale (se f.eks. Jespersen & Hejná, antaget, men også faktorer der bunder i selve undervisningssituationen. Sidstnævnte er fokus denne rapport. Dermed inddrages underviserstemmer, undervisningsmateriale og eksamensbekendtgørelser i diskussionen om, hvordan der bedst undervises i det svære danske sprog. Som noget nyt inddrager vi også lørnernes egne stemmer i debatten, stemmer der ikke er hørt i denne kontekst før (se dog Jespersen & Hejná 2019). Desuden undersøger vi om undervisningens fokus på udtale, eller mangel på samme, har en indflydelse på hvorvidt lærerne opfatter sproget som svært at tilegne sig. Vores forskningsspørgsmål er som følger:

1. Hvilke aspekter af dansk udtale undervises der primært i på sprogskolerne?
2. Hvordan hænger undervisningen og lørnernes behov sammen?
3. Er der forskelle på, hvordan lærere og undervisere oplever sprogundervisningen?

Vi undersøger disse spørgsmål ved at analysere svarene fra to spørgeskemaer sendt til ansettsprogtalere og undervisere i dansk for voksne. Spørgeskemaerne indeholdt spørgsmål om, hvad der er svært ved at lære og undervise i dansk som andetsprog, og hvordan undervisningen foregår. I det følgende vil vi diskutere svarene på disse spørgsmål, samt inddrage kommentarer fra spørgeskemaets kommentarsektioner. For at underbygge disse diskussioner inddrager vi også en kortfattet analyse af undervisningsmateriale fra vores andenforfatters egne sprogkurser ved Lærdansk og A2B.

Skolestrukturen

Inden vi opridses de metoder, der er brugt til indsamling af data, giver vi her et kort oprids af strukturen i undervisningsforløbene ved sprogskolerne. Her udbydes danskundervisning til nyankommne, voksne udlændinge. Der er tre officielle uddannelsesforløb, DU1, DU2 og DU3. Som angivet på hjemmesiden for Udlændinge- og Integrationsministeriet (2020) er DU1 tiltænkt lærere uden læse- og skrivefærdigheder på deres førstesprog, eller på et andet sprog med et europæisk skriftsystem. DU2 er tiltænkt lærere med kortere foregående uddannelser. DU3 er et forløb for lærere med en mellemlang eller længere uddannelse. Alle tre forløb består af 6 moduler og slutter med eksamener – DU1 afsluttes med Prøve 1 i

Dansk, DU2 med Prøve 2 i Dansk, og DU3 afsluttes med Prøve 3 (modul 5), og derefter Studieprøven (på modul 6), som svarer til Europarådets C1-niveau. Danskkurserne udbydes til to hovedgrupper af L2-lærere: flygtninge og deres familie, og udenlandske arbejdstagere og studerende (Udlændinge- og Integrationsministeriet 2020). I rapporten inddrager vi materiale fra undervisningen på DU3. Lærerne, der har svaret på vores spørgeskema, har alle deltaget i undervisning på DU3, og alle underviserne underviser på DU3.¹

Beståede moduleksamener har ikke kun betydning for, om læreren kan indgå i samtaler på dansk, eller få arbejde i landet. I yderste konsekvens kan lærerens sprogtilegnelse have en betydning for, om de kan blive boende i Danmark. For at ansøge om permanent opholdstilladelse skal man opfylde otte kriterier hvoraf et er at bestå Prøve i dansk 2 (Lund 2012: 3), og Prøve i dansk 3 kan give læreren point der leder op imod en mulighed for at kunne ansøge hurtigere (efter 4 i stedet for 8 år; Udlændingestyrelsen 2020 – se også Adamo 2012). Disse prøver er svære komparativt set – i Goodmans studie af 15 europæiske lande er Danmark med i toppen når det gælder høje sprogkrav for at kunne ansøge om statsborgerskab, og er, sammen med Tyskland, det land der mellem 1997 og 2010 har udviklet sig i højest grad mest i forhold til at gøre ansøgning om statsborgerskab besværligt og langtrukket (2010: 763). Det er dermed vigtigt for mange at opnå et højt sprogligt niveau, både så de kan begå sig i det danske samfund, så de anses som villige til at integrere sig, og så de måske i sidste ende kan ansøge om permanent opholdstilladelse eller statsborgerskab.

2 FORSKNINGSMETODE

Spørgeskemaer: lærere og undervisere i dansk som andetsprog

Vi udformede to spørgeskemaer for at undersøge, hvad der er svært at lære ved det danske sprog og dets udtale, og hvordan der undervises i dansk som andetsprog. Det ene spørgeskema (SS1) blev sendt til lærere, og det andet (SS2) til undervisere. Vi brugte sneboldsmetoden til at indsamle data: spørgeskemaerne blev sendt direkte til både lærere og undervisere, som blev bedt om at videresende skemaerne til relevante kolleger og bekendte. Desuden lagde vi skemaerne op på relevante grupperum på Facebook. Vi modtog 163 svar fra lærere og 26 svar fra undervisere. 12 lærere blev ekskluderet fra analyserne da de angav

¹ En anden grund til, at vi fokuserer på DU3 er, at Pøve 1 & 2 i dansk i 2019 er undersøgt, og SIRIs rapport har vist at de nuværende, reviderede mundtlige sprogtests ikke fungerer optimalt for kursister på DU1 og DU2 (Styrelsen for International Rekruttering of Integration, 2019). Vi vil gerne undgå at sådanne forhold har en indflydelse på vores respondents holdninger til sproget og undervisningen.

ikke at have modtaget danskundervisning i Danmark. Udover baggrundsspørgsmål var indholdet i de to spørgeskemaer tæt på identisk, med undtagelse af hvilket sprog de blev skrevet på (SS1 var på engelsk, SS2 på dansk). Dermed kunne vi bedre sammenligne svarene på de to spørgeskemaer. For yderligere at lette sammenligninger mellem de to grupper brugte vi samme ord for lingvistiske niveauer (udtale, grammatik, ordforråd) og aspekter af udtalen (vokaler, konsonanter, tryk, talemelodi²) i begge spørgeskemaerne. Vi valgte lægmandstermer på trods af undervisernes generelt set dybere forståelse for lingvistik for at sikre lærernes forståelse af deres spørgeskemas spørgsmål. Desuden kan rapportens andenforfatter bekræfte at disse termer bruges i andetsprogsundervisningen som hun har oplevet den.

Begge deltagergrupper svarede derudover på et antal baggrundsspørgsmål. Lærerne blev spurgt om de deltog i undervisning online eller på sprogskoler (eller begge dele), hvor lang tid de havde deltaget i danskundervisning, hvilke sprogskoler der udbød deres kurser, hvilket modul de sidst havde færdiggjort, og hvor i Danmark de boede. Underviserne blev spurgt om hvilke hold de underviste (DU1, DU2, DU3, andre) og hvilke moduler (f.eks. DU3, modul 1), hvor i landet i underviste, og hvilken undervisningsbaggrund de havde. Udover baggrundsspørgsmålene bestod spørgeskemaerne af spørgsmål om sværhedsgraden og undervisningsfrekvensen af dansk fonetik/fonologi (*udtale*), syntaks/morfologi (*grammatik*) og lexis (*ordforråd*). Denne rapport baserer sig på spørgsmålene om udtale. De bestod af:³

- Hvilke aspekter af det danske sprog [synes du er svære/tror du udlændinge har svært ved]? Kategorier: *udtale*, *grammatik*, *ordforråd*. Svarmuligheder fra 1 (*let*) til 5 (*svært*).
- I hvor høj grad [bliver du undervist i disse aspekter/underviser du i disse aspekter] af det danske sprog? Kategorier: *udtale*, *grammatik*, *ordforråd*. Svarmuligheder fra 1 (*aldrig*) til 5 (*ofte*).
- Hvor svære [er de følgende aspekter af dansk udtale for dig/ tror du udlændinge synes de følgende aspekter af dansk udtale er]? Kategorier: *vokaler*, *konsonanter*, *tryk*, *talemelodi*. Svarmuligheder fra 1 (*let*) til 5 (*svært*).

² Vi valgte disse fire udtalekomponenter af flere årsager. For det første vurderede vi at de ville være genkendelige for lærerne. For det andet er disse komponenter nogen, som rapportens andenforfatter selv mest ofte er stødt på i danskundervisningen. Desuden bruger fonetisk og fonologisk forskning også ofte brede grupperinger som disse, om end nødvendigvis med en højere detaljeringsgrad i analysen.

³Spørgsmålene i lærernes spørgeskema var på engelsk, men oversat fra dansk så direkte som muligt.

- I hvor høj grad [bliver du undervist i disse aspekter/underviser du i disse aspekter] af dansk udtale Kategorier: *vokaler, konsonanter, tryk, talemelodi*. Svarmuligheder fra 1 (*aldrig*) til 5 (*ofte*).

Derudover indeholdt spørgeskemaet kommentarbokse efter hver gruppe af spørgsmål. Disse bliver også analyseret i det følgende.

Supplerende data: anekdotiske betragtninger og analyser af undervisningsmateriale

Som supplement til spørgeskemaerne inddrager vi to ekstra datakilder: anekdotiske betragtninger baseret på rapportens medforfatter, MH, og hendes oplevelser som andetsproglørner, og analyser baseret på en optælling af sider relateret til udtale i forskelligt undervisningsmateriale.

MH modtog danskundervisning på forskellige sprogkurser i tre et halvt år ved Lærdansk og et år ved A2B, begge i Aarhus. I den forbindelse blev hun blevet undervist af 11 forskellige lærere. Hun deltog i modul 1-6 af DU3, som også er det spor og de moduler, som størstedelen af respondenterne i ovennævnte spørgeskemaer har deltaget i. De erfaringer, MH har opbygget i løbet af dette forløb bliver inddraget som diskussionspunkter i løbet af rapporten, og for at perspektivere kommentarer fra spørgeskemaernes respondenter.

Vores valg af undervisningsmateriale tager da også udgangspunkt i MHs danskundervisning, og udgør derfor en stikprøve af det materiale, der er tilgængeligt for lørnere og undervisere i dansk som andetsprog. Bøger, hæfter og andet materiale brugt den undervisning, som MH har deltaget i er medtaget i vores analyser. Materialet blev gennemgået i april-maj 2019, et år før besvarelser af spørgeskemaerne blev analyseret.

Statistisk analyse

For at kortlægge mønstre i respondenternes besvarelser af de to spørgeskemaer udførte vi fire regressionsanalyser. Vi brugte disse til at undersøge respondenternes vurderinger af hhv. 1) forskellige sproglige niveauer sværhedsgrad og 2) sværhedsgraden af forskellige aspekter af udtalen, såvel som 3) den andel i undervisningen, som hvert sprogligt niveau, og 4) hver aspekt af udtalen, optager. For at undersøge effekten af lørnernes L1 foretog vi også en såkaldt undergruppeanalyse ("subset analysis") af lørnerne alene, hvor flere baggrundsvariabler var medtaget. Da vi ikke har samme data på de to respondentgrupper kan

vi ikke undersøge alle baggrundsforhold for de to grupper i samme statistiske analyse. Vi mener til gengæld godt, vi kan undersøge de overordnede vurderinger af sprogets sværhedsgrad og undervisningens indhold på baggrund af én analysemodel: vi stillede spørgsmålene til lærerne og underviserne på så sammenlignelige måder som muligt og mener derfor, det er statistisk forsvarligt at analysere deres besvarelser sammen.

I denne rapport benytter vi os af lineær regressionsanalyse. Lineær regression er en statistisk metode, der gør det muligt at anskue forholdet mellem en *afhængig* variabel, oftest den, undersøgelsen fokuserer på, og et antal *uafhængige* variabler. Vi brugte ordinal regression til analyserne for at kunne redegøre for de ordinale, dvs. rangordnede, data, som fremkommer ved brug af spørgeskemaer. Analysen blev udført ved hjælp af statistikprogrammerne *R* (R Core Team 2020) og *RStudio* (R Studio Team 2020), og vi benyttede os af R-pakkerne ”*MASS*” (Ripley m.fl. 2020), ”*car*” (Fox og Weisberg 2019), ”*performance*” (Lüdecke m.fl. 2020) og ”*emmeans*” (Lenth 2020).

Analysen opbygges ved, at den afhængige variabel (f.eks. de fremkomne besvarelser), samt alle potentielle uafhængige variabler (f.eks. sværhedsgraden af de forskellige sproglige niveauer, hvilken respondentgruppe, hver besvarelse produceredes af, og hvilken landsdel, besvarelsens respondent hører til) tilføjes i en statistisk model. Denne model er forskerens forsøg på at sætte system på den variabilitet, der findes i datasættet, og består af en kommando til det statistiske program om, hvilke ”kasser” besvarelserne potentielt vil kunne komme i. Programmet udfører derefter en regressionsanalyse, hvor den afprøver, om disse kasser er brugbare i forhold til at få så meget af data systematiseret som muligt. Forskeren starter med at inkludere alle potentielt vigtige variabler i modellen, og sorterer derefter gradvist alle variabler fra, der ikke viser sig at bidrage til at forklare data. Dette gjorde vi ved at sammenligne modeller med og uden de forskellige variabler ved hjælp af R-kommandoerne *compare_performance()* og *Anova()*. Vi efterprøvede derefter vores modeller via R-kommandoen *stepAIC()*. De endelige statistiske modeller, vi præsenterer nedenfor, indeholder derfor kun variabler, der bidrager positivt til at forklare lærernes og undervisernes besvarelser.

3 DELTAGERNE I SPØRGESKEMAUNDERSØGELSERNE

Vores respondenter i de to spørgeskemaer er anonymiserede. Knappt tre fjerdedele af begge respondentgrupper er kvinder, og at vi har et vidt spænd i aldersgrupper i datasættene fra

begge spørgeskemaer, med flest besvarelser fra aldersgruppen 20–30 år for lærerne, og 30–40 år for underviserne.

Vores første gruppe af respondenter er de 151 lærere, der udfyldte vores spørgeskema 1 (SS1). Vores underviserrespondenter indikerede at de anser lærernes sproglige baggrund som essentiel for at forstå deres svar. Vi inddeler her vores lærere i grupperinger, der bygger på niveauer af genetisk beslægtethed, nemlig sprog der er nært beslægtede med dansk (den germanske gruppe), fjernere beslægtet (den ikke-germanske indoeuropæiske gruppe) og ubeslægtede (den ikke-indoeuropæiske gruppe). Denne inddeling er også brugt i de statistiske analyser, og den er valgt da vi ikke fandt en inddeling baseret på typologiske forskelle praktisk mulig. I denne rapport undersøger vi både aspekter af dansk udtale, syntaks og lexis. Det er dog sådan at sprog der fonologisk set er typologisk ensartede ikke nødvendigvis er det baseret på f.eks. syntaks. Derfor ville en typologisk inddeling baseret på fonologisk ensartethed alene resultere i grupperinger med sprog, der på andre områder vil være typologisk forskellige. Samme problematik støder man endda på indenfor samme lingvistiske niveau: skal man udføre en fonologisk-typologisk inddeling af sprogene på baggrund af segmentale ligheder, prosodiske ligheder, fonologiske eller fonetiske ligheder? Det er ikke heller muligt at inddele sprogene så de er ensartede på mange eller alle sproglige niveauer, da sprog der har typologiske ligheder på det fonologiske niveau ikke nødvendigvis har det på det syntaktiske, og så videre.

Vi lister lærernes førstesprog, inddelt som beskrevet ovenfor, i tabel 1.

TABEL 1: LØRNERNES FØRSTESPROG, INDDELT I SPROGGRUPPER.

Sproggruppe	Antal	Procentandel
Germanske	47	30%
Andre IE	87	58%
Ikke-IE	17	12%

Den ikke-indoeuropæiske sproggruppe inkluderer talere af japansk, sydkoreansk og forskellige kinesiske sprog, af bahasa og tagalog, og af semitiske og arabiske sprog. Gruppen af germanske sprog indeholder en stor andel af L1 engelsktalere, men også talere af hollandsk og afrikaans, tysk og islandsk. Desuden inkluderer vi en gruppe af ikke-germanske indoeuropæiske sprog. Her inkluderer vi talere af baltiske, romanske, og slaviske sprog, så vel som et lille antal talere af indoeuropæiske indiske sprog.

TABEL 2: LØRNERNES LÆRINGSBAGGRUND

Studietid	<6 mdr	7-12 mdr	1-2 år	>2 år		
Procentandel	25 %	20 %	38 %	17 %		

Modul	DU3:1	DU3:2	DU3:3	DU3:4	DU3:5	Andet
Procentandel	9 %	16 %	17 %	16 %	29 %	13 %

Skole	AOF	CLAVIS	Sprogcenter	Studieskolen	Lærdansk	Andet
Procentandel	5 %	7 %	15 %	6 %	50 %	17 %

Landsdel	Aarhus	Jylland (i ø.)	Sjælland	Fyn
Procentandel	31 %	28 %	28 %	13 %

I tabel 2 præsenteres yderligere detaljer omkring lørnernes baggrund. Her ser vi, at langt de fleste af lørnerne er på læringssporet DU3, at vi har en overrepræsentation af lørnere fra Lærdansk og fra Jylland. Derudover repræsenterer lørnerne et bredt spektrum af læringsniveauer, med både erfarne og avancerede lørnere af dansk, og lørnere der er relativt nystartede på deres respektive sprogskole. Lørnernes studietid og modul er ikke medtaget i de statistiske analyser. Vi afprøver dog virkningen af at medtage den landsdel, lørnerne befinder sig i, i den statistiske analyse. Dette gør vi både ved at undersøge forskelle landsdelene imellem, som indikeret i tabellen, men også ved at tilgå data i en komprimeret form, nemlig i form af den binære modsætning "Sjælland" vs. "Andre steder". Vores hypotese er, at lørnere, der rent geografisk befinder sig udenfor Sjælland, og derfor befinder sig i et dialektområde, der i lingvistiske termer er længere væk fra standardudtalen, kan tænkes at finde den Københavns-baserede standardudtale i undervisningsmaterialet sværere. Vi afprøver dette ved at undersøge, om lørnere udenfor Sjælland finder udtalen, eller andre sproglige elementer, sværere end lørnere på Sjælland. Vi har ingen hypoteser om effekten af geografisk location på lørnernes opfattelse af undervisningen.

Tabel tre nedenfor præsenterer et overblik over undervisernes baggrunde. Igen medtages kun variabelen LANDSDEL i den statistiske analyse. Første del af tabel 3 viser undervisernes højeste undervisningskvalifikation. Her ser vi, at en høj andel af underviserne har taget en etårig eller toårig kandidatuddannelse. Skemaets *relevante kandidat* dækker over blandt andet kandidatgrader i dansk, engelsk, lingvistik og spansk. Kandidatuddannelsen og diplomuddannelsen i dansk som andetsprog er direkte rettet mod undervisningskompetence til f.eks. sprogskolerne. FVU-kurser består af et udvalg af moduler fra en diplomuddannelse

rettet mod sprogundervisning. Vi afprøver endnu engang effekten af undervisernes geografiske position i landet, og vi afprøver også denne gang både en landsdelsmodel med fire niveauer og en med to ("Sjælland" vs. "Andre steder"). Vi forventer igen, at underviser, der underviser på Sjælland anser udtale for at være lettere end de, der underviser andre steder i landet.

TABEL 3: UNDERVISERNES UDDANNELSE OG GEOGRAFISKE BAGGRUND.

Højeste kvalifikation	Relevant kandidat	Kandidat i L2 dansk	Diplom i L2 dansk	FVU
Procentandel	19 %	46 %	31 %	4 %
Landsdel	Aarhus	Jylland (i ø.)	Fyn	Sjælland
Procentandel	23 %	54 %	8 %	15 %

4. ANALYSE 1: HVAD ANSES SOM SVÆRT?

Vi er nu nået til at gennemgå svarene fra de to spørgeskemaer. Vi gør dette gennem to analyser, der hver fokuserer på ét forskningsspørgsmål. Analyse 1, som vi beskriver i dette afsnit, fokuserer på de to respondentgruppers vurderinger af, hvilke dele af det danske sprog, der anses som sværest. Vi inddrager her både kvantitative undersøgelser, som består af en gennemgang af resultaterne af de statistiske analyser, og kvalitative vinkler, hvor vi inddrager respondenternes kommentarer fra de to spørgeskemaer.

Det første spørgsmål vi gennemgår her blev stillet for at undersøge hvilke aspekter af det danske sprog, der anses af vores respondenter som de sværeste. Vores to spørgeskemaer indeholdt svarmulighederne *let*, *relativt let*, *hverken let eller svært*, *relativt svært* og *svært*. Denne gruppe af svarmuligheder indgik i de statistiske analysemodeller som variabelen SVAR_SVÆRHEDSGRAD, indsat som analysens afhængige variabel. Med andre ord ønsker vi her at undersøge, hvilke faktorer, der påvirkede respondenternes svar. Den første af disse faktorer er den uafhængige variabel SPROGKATEGORI, som dækkede over kategorierne *udtale*, *grammatik*, *ordforråd*. Denne faktor kan dermed undersøge, om respondenterne vurderede at visse sproglige kategorier er sværere end andre. Desuden indeholdt den endelige analysemodel, der er fremkommet som beskrevet i sektionen om *Statistisk analyse* ovenfor, også den uafhængige variabel RESPONDENTGRUPPE, som dækker over de to

respondentgrupper, *lørnere* og *undervisere*, og en statistisk interaktion mellem variablerne SPROGKATEGORI og RESPONDENTGRUPPE.

Vi fremstiller resultatet af den statistiske analyse i to tabeller nedenfor: Tabel 3 viser effekten af hver af de uafhængige variabler, Tabel 4 viser parvise sammenligninger af besvarelsene af grammatikkens, ordforrådets og udtalens sværhedsgrad (variablen SPROGKATEGORI), ordnet efter hver af de to respondentgrupper.

TABEL 3: OVERORDNEDE EFFEKTER AF DE FORSKELLIGE VARIABLER I DEN STATISTISKE ANALYSE AF SPROGNIVEAUERNES SVÆRHEDSGRAD.*

Uafhængig variabel	χ^2	DF	p-værdi
Sprogkategori	206.26	2	<.0001
Respondentgruppe	4.09	1	<.05
Sprogkategori:Responentgruppe	12.59	2	<.001

* Modellens overordnede effektivitet: $R^2 = 0.36$.

TABEL 4: RESULTATET AF PARVISE SAMMENLIGNINGER AF RESPONDENTERNES VURDERINGER AF SPROGKATEGORIERNE GRAMMATIK, ORDFORRÅD OG UDTALE, ORDNET EFTER HVER RESPONDENTGRUPPER.

Respondentgruppe = Lørnere

Kontrast	Odds-ratio	SE	z-ratio	p-værdi
Grammatik/Ordforråd	1.39	0.27	1.68	0.21
Grammatik/Udtale	19.75	4.99	11.79	<.0001
Udtale/Ordforråd	14.19	3.53	10.67	<.0001

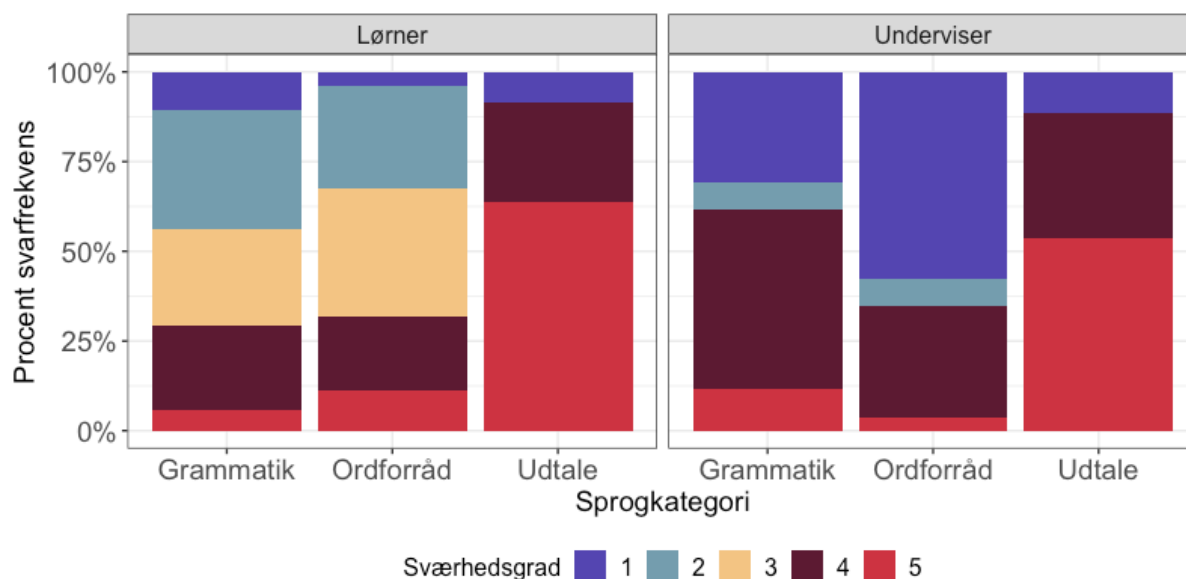
Respondentgruppe = Undervisere

Kontrast	Odds-ratio	SE	z-ratio	p-værdi
Grammatik/Ordforråd	0.15	0.09	3.17	<.01
Grammatik/Udtale	8.08	4.51	3.75	<.001
Udtale/Ordforråd	52.39	31.11	6.67	<.0001

I Tabel 3 ser vi for det første, at både variablerne SPROGKATEGORI og RESPONDENTGRUPPE er medtaget i den endelige analysemodel, og at de på statistisk signifikant kan vis bidrage til at skabe system i data. Det vil sige at grammatikken, ordforrådet og udtale helt overordnet set vurderes forskelligt, og at lærerne og underviserens svaradfærd på et overordnet plan også er forskellig fra hinanden. Vi ser også at der i analysemodellen er medtaget en interaktion mellem de to variabler, det vil sige at lærerne og underviserne også vurderer de tre sprogniveauer forskelligt. Dette resultat er interessant for rapportens hypoteser. Tabel 4 illustrerer den sidstnævnte effekt: vi ser her, at forskellen mellem lærerne og underviserne

primært ligger i 1) at lærerne vurderer grammatik og ordforråd til statistisk set at være lige svært – det gør underviserne ikke, og 2) at lærerne vurderer udtalen til at være meget sværere end både grammatik og ordforråd, mens underviserne vurderer, at udtalen er noget sværere, og at forskellen mellem udtale og ordforråd er større end mellem udtale og grammatik. Disse effekter illustreres også i Figur 1.

FIGUR 1: LØRNERES (TIL VENSTRE) OG UNDERVISERES (TIL HØJRE) SVAR PÅ, HVOR SVÆRE UDTALE, GRAMMATIK OG ORDFORRÅD ER AT MESTRE. SVÆRHEDSGRAD: 1=LET, 2= RELATIVT LET, 3= HVERKEN LET ELLER SVÆRT, 4= RELATIVT SVÆRT, 5= SVÆRT.

Forskellen i sværhedsgrad mellem udtale og de andre to kategorier afspejles også i de kommentarer, som lærerne og underviserne afgav i spørgeskemaets kommentarsektioner. Overordnet set valgte omkring halvdelen af respondenterne at kommentere, og lærere og undervisere kommenterede cirka lige meget. Selvom de ikke blev direkte adspurgt om udtale valgte 22% af lærerne (33 af 151) alligevel at bruge kommentarboksene til at pege på dette aspekt af sproget som særligt svært, og 12% (18) udtrykte stærk frustration: ”[p]ronunciation is the reason people learn danish and don’t use it”. Selvom lærerne også kommenterer på både grammatik og ordforråd, figurerer disse kommentarer primært som eksempler på, hvordan danskundervisningen kan forbedres. Vi diskuterer sådanne kommentarer i et senere afsnit af rapporten.

Også underviserne valgte at kommentere primært på det danske sprogs udtale. Selvom en enkelt underviser ikke mener, at udtale ikke er ”født” sværere end andre dele af sproget (”jeg tror der er en fortælling om at udtale er svært og derfor betragter mange det som

svært”), fokuserer mange andre besvarelser på udtale, og især vokaler som særligt svære: ”Mange kursister har problemer med vokaler, men ikke alle”. Flere fokuserer også på tryk som besværligt for deres kursister. Hvis man kigger på, hvilke aspekter af udtalen, lærerne bruger deres kommentarplads på, ser man, at vokaler endnu en gang beskrives som svære at have med at gøre, både hvad angår tale og forståelse:

The Danish vowels seem to be particularly hard for us foreigners to produce the right sound (my ø will always come out sounding like oo no matter how hard I try, and no one understands when I say rækkehus, and I can't figure out what part is throwing them off because they will repeat it back to me once they've figured out what I'm saying and to me it sounds the same).

Med andre ord tegner de lærere og undervisere, der brugte vores kommentarsektioner til at skrive om selve det danske sprog, et billede af udtale, og især vokaler og tryk, som særligt svært at tilegne sig.

Dette billede efterprøver vi i denne sektion. Her behandler vi spørgsmålet om, hvilke aspekter af dansk udtale, som vores respondenter synes er de sværeste at mestre. Vi baserer igen vores gennemgang på en statistisk regressionsanalyse af data. Analysens uafhængige variabel, baserede vi endnu engang på spørgeskemaernes svarmulighederne *let*, *relativt let*, *hverken let eller svært*, *relativt svært* og *svært*. Variablen, der dækker over disse svarmuligheder kaldte vi SVAR_UDTALE. Desuden brugte vi variabelen UDTALEKATEGORI, der svarer til SPROGKATEGORI i ovenstående analyse, men indeholder niveauerne ”konsonanter”, ”vokaler”, ”tryk” og ”intonation”. Ellers byggede vi analysen op præcis som ovenfor. I denne analyse viser det sig, at den eneste variabel, der forbedrer vores statistiske model er variabelen UDTALEKATEGORI ($\chi^2(3) = 39.39, p < .0001$), det vil sige, at respondenterne svarede forskelligt på spørgsmål om forskellige aspekter af dansk udtale, men lærerne og underviserne svarede ikke signifikant forskelligt fra hinanden (sidstnævnte ser vi, da variabelen RESPONDENTGRUPPE ikke bidrog til at forbedre den statistiske analyse eller forklare data ($p = .08$)).

Resultaterne af analysen af udtalens sværhedsgrad viser vi i Tabel 5. Her vises parvise sammenligninger af den vurderede sværhedsgrad af de forskellige niveauer af dansk udtale. Vi kan se fra Tabel 5, at de eneste parvise sammenligninger, der er signifikante, er mellem vokaler og de tre andre udtaleniveauer. Specifikt er det primært mellem analysen letteste (”konsonanter”) og sværeste (”vokaler”) niveauer, at forskellen er tydelig.

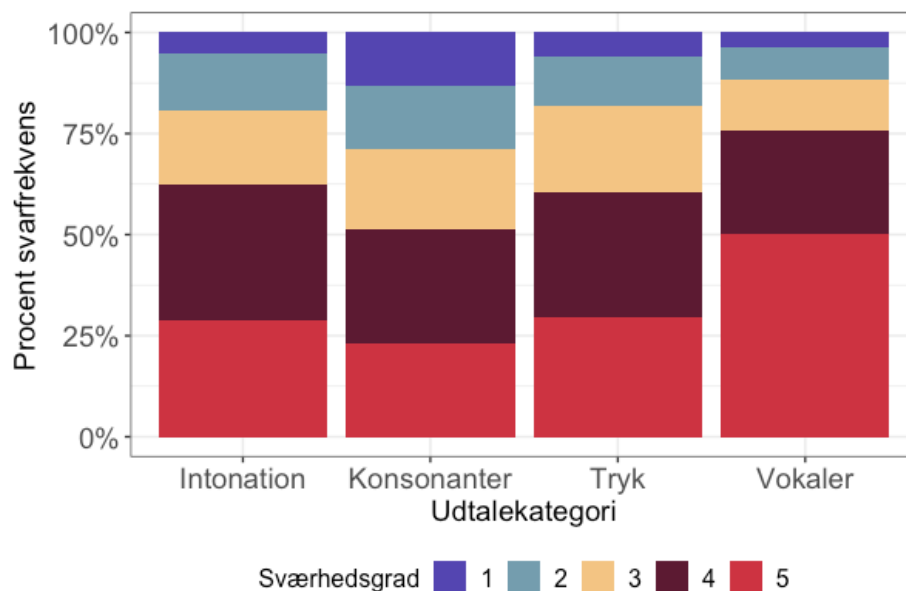
TABEL 5: RESULTATET AF PARVISE SAMMENLIGNINGER AF RESPONDENTERNES VURDERINGER AF UDTALEKATEGORIERNE KONSONANTER, VOKALER, TRYK OG INTONATION.*

Kontrast	Odds-ratio	SE	z-ratio	p-værdi
Intonation/Konsonanter	0.646	0.122	-2.311	.10
Intonation/Tryk	0.955	0.18	-0.243	1
Intonation/Vokaler	2.159	0.421	3.941	<.001
Konsonanter/Tryk	1.478	0.280	2.062	.17
Konsonanter/Vokaler	3.341	0.663	6.078	<.0001
Tryk/Vokaler	2.260	0.443	4.156	<.001

* Modellens overordnede effektivitet: $R^2 = 0.06$.

Det er også interessant, at selvom flere undervisere påpeger, at tryk er svært for lørnerne at mestre, vurderer hverken lørnerne eller undervisere tryk som sværere end de andre aspekter af udtalen.⁴ I Figur 2 nedenfor illustreres de to respondentgruppers samlede vurderinger af, hvor svær dansk udtale er at mestre.

FIGUR 2: RESPONDENTERNES SVAR PÅ, HVOR SVÆRE KONSONANTER, VOKALER, TRYK OG TALEMELODI ER AT MESTRE. SVÆRHEDSGRAD: 1=LET, 2= RELATIVT LET, 3= HVERKEN LET ELLER SVÆRT, 4= RELATIVT SVÆRT, 5= SVÆRT.

I Tabel 5 kan vi også se, at vores valgte analysemodel ikke passer optimalt på vores data, idet analysemodellens R^2 er meget lav. Dette er sandsynligvis, fordi mange af baggrundsvariablerne (køn, alder, modul osv.) også spiller en stor rolle for, hvordan

⁴ Vi har grundigt gennemgået undervisernes besvarelser, og uanset analysemetode er det ikke muligt at finde en signifikant forskel.

respondenterne svarer. Én potentielt vigtig faktor, som det er vigtigt her at nævne, fremhæves af en stor del ($N = 12$, 46%) af underviserne. De påpeger, at spørgsmålet om, hvorvidt udtalen er svær, og specielt hvilke dele af udtalen der er svær, kommer helt an på lørnernes førstesprog. Nogen undervisere udtrykte endda en vis frustration over spørgsmålene og spørgeskemaet på grund af denne problematik. Vi har selvfølgelig regnet med at inddrage L1 i vores analyser, idet vi medtog en spørgsmål om lørnernes L1 i det relevante spørgeskema. Nu vil vi derfor imødegå underviserenes bekymring ved at udføre en såkaldt undergruppe-analyse ("subset analysis") af det danske sprogs overordnede sværhedsgrad, hvor vi kun undersøgte lørnernes svar. Det første, denne subset-analyse viser, er at de tre L1-grupper ikke opfører sig forskelligt når det gælder udtalen. I parvise sammenligninger er hverken talere af *germanske/andre IE sprog* ($p=.67$), *germanske/ikke-IE sprog* ($p=.99$) eller *andre IE/ikke-IE sprog* ($p=.88$) dermed at skelne fra hinanden statistisk set. Grammatikken viser heller ikke noget førstesprogsbaseret mønster. Derimod viser analysen ikke overraskende at talere af germanske sprog finder det danske ordforråd lettere end talere af andre indoeuropæiske sprog ($p=.01$) og væsentlig lettere end talere af ikke-indoeuropæiske sprog ($p<.0001$).

Lignende mønstre viser sig, når vi undersøger de enkelte delelementer af udtalen, og når vi fokuserer på undervisningen. Vi medtager derfor ikke lørnernes L1 som en faktor i resten af analyserne. Udover at der ikke ser ud til at være nogen beviselig påvirkning af lørnernes vurderinger på baggrund af deres L1, er dette studie er ikke et fonetisk produktionsstudie, men et studie af holdninger til og vurderinger af dansk udtale og undervisningen deri. Dermed skærer vi over en bredere kam end hvad de enkelte undervisere måske oplever i deres klasselokaler. En af underviserne i vores SS2 kommenterede netop også at udtaleproblemer findes i alle lærergrupper, på alle niveauer af danskundervisningen, og en anden at "[g]rammatik og ordforråd varierer i sværhedsgrad efter, hvilket land den pågældende kursist kommer fra. Udtale i mindre grad".

Opsamling af resultater: sprogets sværhedsgrad

I vores analyser af, hvordan lærere og undervisere vurderer sværhedsgraden af det danske sprog generelt, og af forskellige delelementer af udtalen mere specifikt, finder vi at udtalen vurderes af både lærere og undervisere som det sværeste aspekt af det danske sprog at mestre, og at særligt vokaler spiller en rolle i denne vurdering. På trods af underviserens kommentarer, der fremhæver lørnernes førstesprog som en vigtig brik i puslespillet om, hvordan sproget tilegnes, finder vi ikke evidens for, at denne gruppe læreres L1 spiller en

rolle i deres vurderinger. Udover de fire aspekter af udtalen, som vi har taget med i spørgeskemaerne, fremhæver lærerne også perceptionen af talelyde som et vigtigt element for oplevelsen af sproget som svært at mestre.

5 ANALYSE 2: UNDERVISNINGEN

I afsnittene ovenfor viste vi, at både lærere og undervisere anser udtale for at være den sværeste del af det danske sprog, og vokaler som den mest problematiske del af udtalen. Betyder det, at sprogskolerne underviser mere i udtale, og i vokaler, end i andre dele af det danske sprog? Dette spørgsmål undersøger vi i næste afsnit.

Sprogundervisningen generelt

Først begynder vi ved at undersøge, om lærerne og underviserne vurderer, at udtalen bliver dækket mere (eller mindre) end tilegnelsen af grammatik og ordforråd. Derfor udførte vi endnu en regressionsanalyse, som vi byggede op som med de forrige, men centreret om den afhængige variabel SVAR_UNDERVISNING. I denne analyse fandt vi, at de bedste uafhængige variabler til at forklare respondenternes svar var hvilken sproglig kategori hvert spørgsmål handlede om, og hvilken respondentgruppe deltageren, der svarede, hørte til. Der var dog ikke nogen interaktionseffekt – det vil sige, at underviserne og lærerne generelt svarede forskelligt på spørgsmålene, og at de generelt mente, at alle tre sprogkategorier blev tilgæet forskelligt i undervisningen. Disse resultater kan ses i Tabel 6 og 7.

TABEL 6: OVERORDNEDE EFFEKTER AF DE FORSKELLIGE VARIABLER I DEN STATISTISKE ANALYSE AF SPROGNIVEAUERNES INDLEJRING I UNDERVISNINGEN.*

Uafhængig variabel	χ^2	DF	p-værdi
Sprogkategori	9.68	2	<.01
Respondentgruppe	158.22	1	<.0001

* Modellens overordnede effektivitet: $R^2 = 0.31$.

TABEL 7: RESULTATET AF PARVISE SAMMENLIGNINGER MELLEMLERNE UNDERVISNINGENSINDHOLD OG SPROGKATEGORI, ORDNET EFTER DE TO NIVEAUER I VARIABLEN RESPONDENTGRUPPE.

Sprogkategori = Grammatik

Kontrast	Odds-ratio	SE	z-ratio	p-værdi
Grammatik. Lærere/Undervisere	40.4	19.93	7.501	<.0001

Sprogkategori = Ordforråd

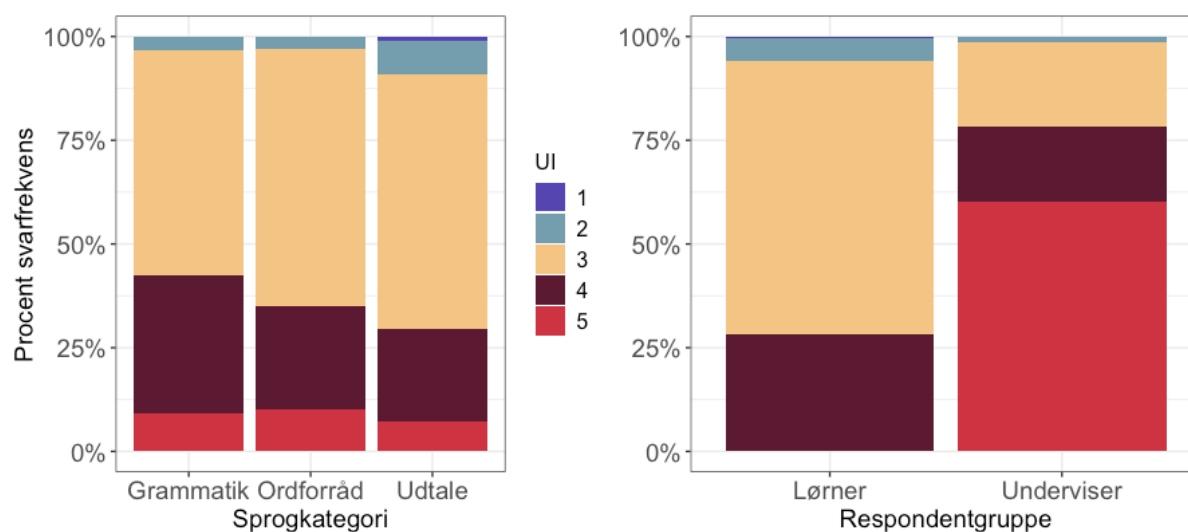
Kontrast	Odds-ratio	SE	z-ratio	p-værdi
Ordforråd. Lørnere/Undervisere	93.0	47.75	-1.170	<.0001

Sprogkategori = Udtale

Kontrast	Odds-ratio	SE	z-ratio	p-værdi
Udtale. Lørnere/Undervisere	13.5	7.11	8.831	<.0001

Hvori består disse forskelle så? Det illustrerer vi i Figur 3 nedenfor. Her illustrerer vi hvordan de to signifikante variabler SPROGKATEGORI og RESPONDENTGRUPPE, som vi fandt frem til i Tabel 6 ovenfor, påvirker respondenternes besvarelser.

FIGUR 3: GRAF A. ILLUSTRATION AF RESPONDENTERNES VURDERINGER AF DE TRE SPROGKATEGORIERS PROMINENS I UNDERVISNINGEN (UI), GRAF B. ILLUSTRATION AF DE TO RESPONDENTGRUPPERS OVERORDNEDE SVARADFÆRD. SVARMULIGHEDER: 1 = ALDRIG, 2 = NÆSTEN ALDRIG, 3 = HVERKEN SJÆLDENT ELLER OFTE, 4 = RELATIVT OFTE, 5 = MEGET OFTE.

I graf a. til venstre i Figur 3 ses det, at vores respondenter vurderer, at danskundervisningen bruger mindst tid på udtale af de tre sproglige aspekter, vi har medtaget i denne undersøgelse. Dette mønster finder man hos både lørnere og undervisere, derfor er interaktionen mellem SPROGKATEGORI og RESPONDENTGRUPPE ikke signifikant. Graf b. til højre viser, hvordan de to respondentgrupper svarede på spørgsmålet om sprogundervisningen mere generelt. Her ser vi, at hvor undviserne generelt mener, de dækker de tre sprogkategorier meget godt (over 75% mener, de indgår i undervisningen *meget ofte* eller *ofte*), er dette ikke tilfældet for lørnerne. Disse mener ikke, at nogen af sprogkategorierne dækkes meget ofte; til gengæld

finder vi her ca. 7 procent besvarelser i kategorien *næsten aldrig*, og 1% i kategorien *aldrig*. Med andre ord ser vi samme mønster blandt lærnere og undervisere, hvor udtale menes at indgå mindst i undervisningen, men finder også, at lærnerne generelt vurderer, de får langt mindre undervisning i sprog end hvad underviserne mener de gør.

Vi ser også denne forskel afspejlet i kommentarerne til spørgeskemaerne. Ud af 151 lærnere valgte 60 at kommentere på den undervisning, de havde oplevet, og 12 (23%) kommenterede specifikt, at de gerne så et større fokus på udtale. En enkelt lærer foreslog endda et separat udtalekursus, og flere nævnte at de skriver meget mere end de taler på kurset. På den anden side valgte langt de fleste (24 af 26 undervisere, dvs. 92%) at kommentere enten på deres oplevelse af sprogundervisningen generelt, og 42% (11) kommenterede specifikt på udtaleundervisningen. Disse kommentarer var dog, i modsætning til lærnernes kommentarer, væsentlig mere positivt stemte overfor mængden af udtaleundervisning. En underviser bemærkede for eksempel at ”Udtale er et meget stort aspekt i undervisningen :-)”. På den anden side skrev en anden underviser at deres kursus ”...er mest skriftlig dansk”, og en tredje at ”Der er mange skriftlige emner, kursisterne skal omkring”.

Endelig undersøger vi også, hvordan de enkelte aspekter af udtalen, som vi fokuserer på i denne undersøgelse, indgår i lærnernes og underviserens vurderinger af, hvordan danskundervisningen forløber. I vores analyse af denne problemstilling finder vi, at de bedste måde at beskrive respondenternes svar på er ved at anskue data gennem en interaktion mellem variablerne UDTALEKATEGORI og RESPONDENTGRUPPE, som vist i Tabel 8. Denne interaktion viser, at lærnerne og underviserne er signifikant forskellige fra hinanden *både* helt overordnet set (som repræsenteret ved variabelen RESPONDENTGRUPPE) og i deres vurdering af de enkelte UDTALEKATEGORIER – men at der er en sammenhæng mellem deres overordnede og specifikke vurderinger.

TABEL 8: OVERORDNEDE EFFEKTER AF DE FORSKELLIGE VARIABLER I DEN STATISTISKE ANALYSE AF SPROGNIVEAUERNES INDLEJRING I UNDERVISNINGEN.*

Uafhængig variabel	χ^2	DF	p-værdi
Udtalekategori*Respondentgruppe	200.28	3	<.0001
Sted	7.57	1	=.055

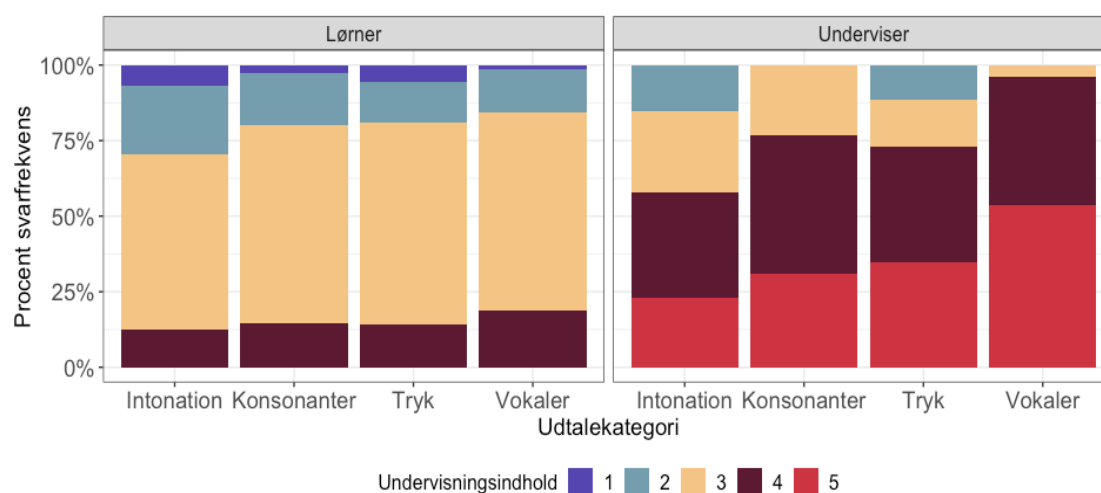
* Modellens overordnede effektivitet: $R^2 = 0.31$.

I Tabel 8 ser vi også, at variabelen STED for første gang kan bruges til at fortælle noget om mønstrene i datasættet: her ser vi, at de respondenter, der *ikke* befinder sig på Sjælland finder

sproget lettere, generelt set, og udtalen mere specifikt. Vi har ikke umiddelbart nogen god fortolkning af denne effekt, men har brug for studier, der fokuserer mere direkte og detaljeret på forskelle mellem landsdelene for at bekræfte og bedre at belyse dette fænomen.

Hvis man foretager parvise sammenligninger af de forskellige niveauer af interaktionsvariablen i Tabel 8 ser vi ingen af udtaleniveauerne i lærernes vurderinger er signifikant forskellige fra hinanden. For underviserne er kun parret *Intonation/Vokaler* (odds-ratio = 10.8; $SE = 6.39$; $p < .001$). Til gengæld er lærerne og underviserne signifikant forskellige i deres svaradfærd i parvise sammenligninger af samtlige udtalekategorier. Denne forskel er tydelig i Figur 4. Her ser man, hvordan underviserne mener, at samtlige udtalekategorier optræder væsentlig oftere i undervisningen, end hvad lærerne rapporterer.

FIGUR 4: ILLUSTRATION AF RESPONDENTERNES VURDERINGER AF DE TRE SPROGKATEGORIERS PROMINENS I UNDERVISNINGEN. SVARMULIGHEDER: 1 = ALDRIG, 2 = NÆSTEN ALDRIG, 3 = HVERKEN SJÆLDENT ELLER OFTE, 4 = RELATIVT OFTE, 5 = MEGET OFTE.

Som nævnt ovenfor kommenterede flere undervisere end lærere på udtaleundervisningen (eller manglen på samme). Når vi går mere detaljeret til værks omkring hvilke aspekter af undervisningen, der blev kommenteret på, finder vi et interessant mønster der komplementerer vores resultater ovenfor. De fleste lærere, der inddrog et specifikt aspekt af udtalen, kommenterede på vokaler, men disse kommentarer handlede primært om, hvordan undervisningen kunne forbedres. To lærere skrev således direkte, at undervisningen kunne have godt af et større fokus på vokaler, og af flere vokaløvelser. Manglen på fokus på intonation blev også nævnt af to, og en enkelt påpegede at perception slet ikke blev dækket: ”[a]fter half a year i sometimes don't understand a word someone is saying, like they are speaking a completely foreign language”. Konsonanter og tryk blev slet ikke nævnt af lærerne, og ingen kommenterede på, at et aspekt af udtalen udgjorde for stort et fokus.

Underviserne, på den anden side, brugte kommentarfeltet til at understrege, hvad der indgår i deres undervisning. Her vurderer de at prosodien, og især tryk, indgår som et centralt tema i deres undervisning. En underviser forklarer dette således: "[t]ryk er meget ofte problematisk på de samme ord, som man arbejder med igen og igen – feks [sic] ARbejde, der for næsten alle kursister bliver til arBEJde". Den opfattede sværhedsgrad gør derfor, at meget af underviserens tid bliver brugt på tryk. En anden underviser vurderer dog at "[j]eg underviser mest i talemelodi og tryk på de lavere niveauer". En forklarer deres fokus på tryk og talemelodi således: "en god prosodisk forståelse er til gengæld 'hurtige gode point', både i virkelighedens samtale (hvor meningmand [sic] i høj grad mener at en kursist med god prosodi er 'dygtig', selvom vi måske vil betegne vedkommende som flydende forkert – og såmænd også ved eksamensbordet". Vokaler nævnes af 2 (8%) af 26 undervisere, og konsonanter af yderligere 2. Desuden nævner de forskellene mellem skrift og tale som noget, der virkelig frustrerer deres kursister. Endnu en gang ser vi derfor en diskrepans mellem de to respondentgrupper, både hvad angår kommentarernes fokus (hvad der mangler versus hvad der indgår i undervisningen) og hvilke aspekter af udtalen der fokuseres på.

Opsamling af resultater: undervisningen

I dette afsnit har vi vist, at både lærere og undervisere vurderer, at udtalen er det aspekt af det danske sprog, der bliver dækket mest, på trods af, at det også er det, der er sværest for lærerne at mestre. Vokaler og konsonanter vurderes af begge grupper som de oftest dækkede udtaleaspekter – underviserene vurderer og også, at tryk fylder en god del af undervisningen. Dette fremhæves yderligere i undervisernes kommentarer til deres spørgeskema, hvor flere fremhæver tryk som noget, de bruger meget tid på. Desuden nævner underviserne diskrepansen mellem ortografi og udtale som et problem, vi ikke har dækket i spørgeskemaerne. Lærerne nævner vokaler som noget, der særligt mangler fokus på i undervisningen, og nævner en manglen på fokus på perceptionen af dansk udtale som noget, der hindrer deres mestring af sproget.

Hvordan kan undervisningen forbedres?

Både lærerne og underviserne brugte kommentarsektionerne til at bidrage med forslag til forbedringer af danskundervisningen. Udover at lærerne generelt ønskede et større fokus på udtale i undervisningen passede deres forslag generelt på en af to kategorier: et mere brugsorienteret fokus (15% af alle kommentarer), og mere fonetisk og fonologisk teori

(12%). I første kategori var det særligt hverdagsord, ofte brugte udtaleformer og udtaletricks, der blev fremhævet. Særligt i udtaleundervisningen følte lærerne, at flere praktiske lytte- og taleøvelser var nødvendige: ”I generally felt LærDansk was unable to help me achieve the 'authentic' Danish accent that seems to be the requirement of the average Dane to be able to understand a foreigner speak Danish... :-)”. Flere lærere berettede også, at de udtaleøvelser der indgik i undervisningen næsten altid var med andre udlændinge som sparringspartnere, og at det derfor var svært at vide om man havde ramt en brugbar udtaleform.

I forlængelse af dette ønske når vi til kommentarkategori nummer to, nemlig ønsket om mere teori-drevet undervisning. For eksempel berettede flere lærere om manglende forklaringer på specifikke udtalevarianter: ”oh, that's just how it is, you just need to know it”. Her kunne flere fonologiske regler eller fonetisk viden gøre gavn. Flere lærere havde en følelse af, at undervisningen handlede mere om at bestå eksamen end om at forstå sprogets opbygning eller tilegne sig et brugbart dansk. Tre bemærkede således:”[t]here is too much focus on solving exercises related to module tests” og rapporterede at ”[t]he schools seem to focus purely on getting you through the exam but myself and many I know still don't feel confident with the language despite being at module 5”. Generelt kommenterede flere netop for at udtrykke frustration over forvirring og mangel på retning i undervisningen, og flere udtrykte stærke følelser omkring dette: ”I despair of ever learning the language”.

Som vi så i sidste afsnit mente underviserne til gengæld i langt mindre grad, at udtalen generelt, såvel som individuelle aspekter af udtalen, ikke blev dækket tilstrækkeligt i undervisningen. I undervisernes kommentarer var det primært presset fra eksterne parter, der nævntes som problematisk. For eksempel nævnte en underviser, at den gældende udbudsordning ”fører til en gradvis og mærkbar forringelse af kvaliteten af undervisningen”. Dette mente en anden underviser førte til en mangel på pædagogisk overskud grundet øget tidspres, og ringere forberedelsesnormer. Desuden påpegede en, at undervisningens indhold i stadig større grad bliver eksternt styret: ”[m]an underviser altid frem mod en test eller en prøve. Det er dette mål, der bestemmer indholdet i undervisningen”. Denne underviser vurderede, at dette eksamensrettede fokus gjorde, at man som underviser ”glemmer de studerende” og deres faktiske behov for at kunne sproget udenfor klasselokalet.

Siden både lærere og undervisere nævner, at undervisningen synes at prioritere beståede eksamener over mundtlig, kommunikativ kompetence, er det værd at nævne, hvilke eksamener, undervisningen stiler mod. Vi undersøger her eksamenerne på DU3, som vores lærere alle er i gang med. Vi finder, at eksamenerne på DU3 modul 1 og 3 består af tre komponenter: en lyttetest, en læsetest, og en skrevetest. Fokus på det talte sprog, og på

udtalen specifikt, er derfor ikke særlig relevant for disse to modulers eksamener.⁵ På modul 2, 4 og 5 indgår derudover også en taletest. Dog er en letforståelig udtale – eller udtale generelt – heller ikke nævnt i delmålene for en disse eksamener. Selvom det selvfølgelig er nødvendigt for de studerende at kunne kommunikere med eksaminatorerne i de forskellige dele af eksamenerne er en flydende, førstesprogs-lignende, eller bare letforståelig udtale derfor formelt set ikke nødvendig for at bestå nogen af delprøverne.

Det bringer os til det sidste punkt, underviserne nævnte. For hvilken effekt har det på undervisningen, at eksamenerne ikke fokuserer på udtale? Flere af underviserne mener, at de lærebøger de har adgang til er forældede, og mangler fokus på udtalerelateret materiale: ”Der mangler virkelig noget lyd-materiale, der ikke er 1000 år gammelt eller fra København. Gerne på lidt højere niveau”. Og endelig indikerede to undervisere at de selv synes, de mangler træning i fonetisk- og fonologisk-baseret uddannelse. For at undersøge, om undervisningsmaterialet virkelig mangler et udtalemæssigt fokus, gennemlæste Míša Hejná de lærebøger, hun brugte i 2018–19 på DU3 modul 1-5 ved Lærdansk og A2B. Hun noterede her det samlede antal sider i hver lærebog, antallet af sider, der indeholdt udtalerelevant materiale, og hvilke aspekter af udtalen, disse var relevante for. Bemærk at blot en enkelt linjes henvisning til udtale blev talt med som en hel side. Tabel 4 og 5 herunder viser en oversigt over resultaterne.

TABEL 4: LÆREBØGER FRA MODUL 1-5 PÅ DU3, OG ANTALLET AF SIDER INDEHOLDENDE MATERIALE RELATERET TIL UDTALE.

Modul	Materiale	Sider (i alt)	Sider (udtale)
1	<i>Puls 1</i> (Slotorub & Moreira, 2013)	116	50 (43%)
2	<i>Puls 2</i> (Slotorub & Moreira, 2014)	112	18 (15%)
3	<i>Puls 3</i> (Slotorub & Moreira, 2017)	123	15 (12%)
3	<i>Det kommer!</i> (Jeppesen & Maribo, 2017)	120	22 (18%)
4	<i>Pæredansk</i> (Langgaard, 2011)	146	13 (9%)
5	<i>5'eren</i> (Tarp et al., 2018)	169	0 (0%)

⁵ Om end perception, der netop nævnes af lærerne som et særligt problemfelt i undervisningen, er relevant.

TABEL 5: LÆREBØGER FRA MODUL 1-5 PÅ DU3, OG ANTALLET AF SIDER INDEHOLDENDE MATERIALE RELATERET TIL SPECIFIKKE ASPEKTER AF UDTALE.

Modul	Lærebog	Vokaler	Konsonanter	Talemelodi	Tryk	Andet
1	Puls 1	7 (11%)	5 (8%)	0 (0%)	35 (57%)	14 (23%)
2	Puls 2	5 (19%)	8 (30%)	0 (0%)	6 (22%)	8 (30%)
2	Puls 3	7 (47%)	4 (27%)	0 (0%)	2 (13%)	2 (13%)
3	Det kommer!	0 (0%)	0 (0%)	2 (8%)	21 (84%)	2 (8%)
4	Pæredansk	2 (13%)	2 (13%)	0 (0%)	7 (44%)	5 (31%)

I tabel 4 ser vi at udtale primært berøres på modul 1. Dette følges af et pludseligt fald i antallet af sider relateret til udtale i modul 2 og fremefter, som gradvist forøges indtil lærebogen for modul 5, som ikke berører udtale overhovedet. I tabel 5 ser vi, at de specifikke aspekter af udtalen, der adresseres i de forskellige lærebøger, varierer meget. Dog ser der ud til at være et større fokus på tryk, og et væsentlig mindre fokus på talemelodi, end hvad man kunne tro ud fra vores respondenteres besvarelser af de to spørgeskemaer. Hvad der også er interessant er, at kun en enkelt lærebog, Puls 3 fra modul 2, fokuserer i nævneværdig grad på vokaler, som begge respondentgrupper jo bemærkede er særligt svære at mestre. Selvom de fleste af udtaleøvelserne ikke virker teoretisk funderede ("læs sætningerne højt for hinanden"), er dem, man finder i lærebogen for modul 2, Puls 2, relativt nuancerede, og dækker både vokalidentifikation ("Hvilken vokal er dette?"), stumme vokaler, og vokallængde. Kategorien *andet* indeholder blandt andet assimilationsregler (i *Pæredansk*), udtalen af hele ord og sætninger, og fokus på skrift-til-tale – og så er stød beskrevet på to af siderne i bogen *Pæredansk*, der som den eneste lærebog nævner dette ellers karakteristiske aspekt af det danske sprog.

5 KONKLUSIONER

Dette studie af læreres og underviseres opfattelser af det danske sprogs sværhedsgrad, og af undervisningen i dansk som andetsprog, har vist der er relativt stor enighed mellem lærere

og undervisere omkring *hvad* der er svært at mestre (udtale, vokaler), men mindre enighed om, hvordan undervisningen behandler disse svære dele af sproget. Selvom lærerne vurderede, at langt mindre af undervisningen gik med at lære brugbare sprogfærdigheder, end hvad underviserne rapporterede, var begge grupper dog enige om at udtaleundervisningen får mindst opmærksomhed i klasselokalet. Endelig inddrog vi lærernes og undervisernes egne forslag til, hvordan undervisningen kan forbedres. Lærerne efterspurgte et mere solidt fonetisk og fonologisk grundlag for udtaleundervisningen, samt mere brugsorienteret undervisning; underviserne efterspurgte mere tid og flere ressourcer, samt bedre undervisningsmaterialer. Med andre ord, der er et ønske blandt begge grupper til at opprioritere og forbedre udtaleundervisningen.

Vi fulgte disse iagttagelser op med at undersøge, om det opfattede manglende fokus på udtale i undervisningen til dels kunne skyldes det nuværende tilgængelige undervisningsmateriale, eller en mangel på delmål der omhandler udtale i forskellige modulers eksamenskrav. Begge dele viste sig at være tilfældet – vi fandt svingende, og generelt meget lave, mængder af udtalemateriale i vores stikprøve af lærebøgerne på DU3, og intet formelt krav til en førstesproglignende (eller for den sags skyld letforståelig) udtale i modulernes eksamensbeskrivelser. Da både lærere og undervisere påpeger, at undervisningen bærer præg af problemer med lave forberedelsesnormeringer, er det derfor ikke overraskende, at den enkelte underviser vælger at bruge sin forberedelsestid på andet end at søge efter udtalemateriale til brug i undervisningen. Vi dog vil afslutningsvis nævne, at rapportens resultater netop har fremhævet nødvendigheden af, at få produceret mere teoretisk funderet materiale, samt praktisk orienteret øvemateriale og lydseksempler, til udtaleundervisning på danskkurserne.

LITTERATUR

- Adamo, S. 2005. What is the point? Policies on immigration and the language issue in Denmark. *RECODE Working Paper Series* 4. 1–20.
- Basbøll, H. 2005. *The phonology of Danish*. Phonology of the World's Languages. Oxford: Oxford University Press.
- Basbøll, H. & D. Bleses. 2002. Hvordan lærer danske børn sproget? *Humaniora* 2. 18–23.
- Dideriksen, C.R., & R. Fusaroli. 2018. *CDS is not what you think - Hypoarticulation in Danish Child Directed Speech*. Poster præsentation ved Nijmegen Lectures 2018. https://pure.au.dk/portal/files/126680074/Christina_Dideriksen.pdf (tilgået 15 maj 2020).
- Fox, J. og Weisberg, S. 2019. *An {R} Companion to Applied Regression*, Tredje udgave. Thousand Oaks: Sage. <https://socialsciences.mcmaster.ca/jfox/Books/Companion/>
- Gimbel, J., B. Kristjánsdóttir, K. Lund, & P.V. Vedel (red.). 1997. *Sprogforum, 9: Dansk som andetsprog*.
- Gitz-Johansen, T. 2003. The problematic ethnicity. D. Beach, T. Gordon & E. Lahelma (red.) *Democratic education – Ethnographic challenges*. 66–79. London: Tufnell Press.
- Goodman, S.W. 2010. Integration requirements for integration's sake? Identifying, categorising and comparing civic integration policies. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36(5). 753–772.
- Gooskens, C., V. van Heuven, R. van Bezooijen & J. Pacilly. 2010. Is Danish an intrinsically more difficult language to understand than Swedish? B. Heselwood & C. Upton (red.) *Proceedings of Methods in Dialectology*. 163–173. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Grønnum, N. 1998. Intonation in Danish. Hirst D., Cristo A.D (red.), *Intonation Systems: A Survey of Twenty Languages*. Cambridge: Cambridge University Press. 131-151.
- Grønnum, N. 2003. Why are the Danes so hard to understand? H.G. Jacobsen, D. Bleses, T. O. Madsen & P. Thomsen (Eds.), *Take Danish – for instance*. 119–130. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Grønnum, N. 2005. *Fonetik og fonologi*. København: Akademisk Forlag.
- Grønnum, N. 2008. Hvad er det særlige ved dansk som gør det svært at forstå og at udtale for andre? Anden del: prosodi. *Mål og mæle* 31(2). 19-23.
- Holmen, A. 2004. *Dansk som andetsprog i den flerkulturelle skole*. Lund: European Council for an Energy Efficient Economy.

- Holmen, A. 2006. Finding a voice in a second language – a matter of language learning or intercultural communication? Ø. Dahl, I. Jensen & P. Nynäs (red.) *Bridges of understanding: Perspectives on intercultural communication*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Jeppesen, B. & G. Maribo. 2017. *Det kommer! Danskuddannelse 3, modul 3. Grundbog*. København: Alfabet.
- Jespersen, A. & M. Hejná. 2019. Rødgrød med fløde? Hvilke aspekter af det danske sprog kæmper andetsprogtalere med? Y. Goldshtein, I.S. Hansen & T.T. Hougaard (red.), *17. Møde om udforskningen af dansk sprog*. 311-327. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Jespersen, A. & M. Hejná. 2021. Hvordan får vi danskerne til at tale dansk med os? En analyse af sprogskift i interaktioner mellem danskere og udlændinge. Y. Goldshtein, I.S. Hansen & T.T. Hougaard (red.), *18. Møde om udforskningen af dansk sprog*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Jespersen, A. & M. Hejná (antaget). Can the subaltern speak Danish? *Otherness: Essays and Studies*.
- Jørgensen, H. 2019. The four troublemakers in Danish orthography. A.M. Nyvad, M. Hejná, A. Højen, A.B. Jespersen & M. Hjortshøj Sørensen (red.), *A sound approach to language matters – In honor of Ocke-Schwen Bohn*. 151–166. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Kristiansen, T. 1990. *Udtalenormering i skolen. Skitse af en ideologisk bastion*. København: Gyldendal.
- Langgaard, B. 2011. *Pæredansk*. København: Gyldendal.
- Lenth, R. V. 2020. *emmeans: Estimated Marginal Means, aka Least-Squares Means*. R pakke, version 1.5.3. <https://CRAN.R-project.org/package=emmeans>.
- Lund, K. 2012. Test og prøver i dansk som andetsprog. Muligheder og begrænsninger for udvikling af relevante kommunikative kompetencer. *CIP-SYMPOSIUM 2012*. https://cip.ku.dk/arrangementer/tidligere/symposium_2012/Karen_Lund.pdf (tilgået 15. maj 2020).
- Lüdecke, D., D. Makowski, P. Waggoner & I. Patil. 2020. *Assessment of Regression Models Performance*. CRAN. Kan tilgås via <https://easystats.github.io/performance/>.
- Ministeriet for Børn og Undervisning. 2018. Danskuddannelse 3. Trinmål og modultest. https://portalmotor.gyldendal.dk/~media/Home/dansk-som-andetsprog/modultest_dk/dokumenter/Oversigt/modulmaal_DU3_sep_2018.ashx (tilgået 15. maj 2020).

- Normann Jørgensen, J. 2013. Uniformity and isolation – The two challenges facing Danish as a medium-sized language. F. Xavier Vila (red.), *Survival and development of language communities*. 38–57. Bristol: Multilingual Matters.
- R Core Team. 2020. R: *A language and environment for statistical computing*. R Foundation for Statistical Computing, Wien, Østrig. <https://www.R-project.org/> (tilgået April-maj 2020).
- RStudio Team. 2020. *RStudio: integrated development for R*. <http://www.rstudio.com/> (tilgået april-maj 2020).
- Ripley, B., B. Venables, D.M. Bates, K. Hornik, A. Gebhardt, & D. Firth. 2020. *Support functions and datasets for Venables and Ripley's MASS*. <https://cran.r-project.org/web/packages/MASS/MASS.pdf> (tilgået April-maj 2020).
- Slotorub, F. & N.J. Moreira. 2013. *Puls 1. Dansk for DU3*. København: Alfabet.
- Slotorub, F. & N.J. Moreira. 2009/2011/2014. *Puls 2. Dansk for DU3*. København: Alfabet.
- Slotorub, F. & N.J. Moreira. 2011/2017. *Puls 3. Dansk for DU3*. København: Alfabet.
- Schachtenhaufen, R. 2020. *Hvor mange vokallyde er der i dansk?* <https://schwa.dk/fonologi/hvor-mange-vokallyde-er-der-i-dansk/> (tilgået 15. juni 2020).
- Skovholm, J. 1996. *Hvorfor er det så svært at lære dansk? En antologi om langsom læring af dansk som andetsprog*. København: Specialpædagogisk Forlag / Dansk Flygtningehjælp.
- Styrelsen for International Rekruttering og Integration. 2019. *Evaluering af de reviderede mundtlige modul- test fra 2017 og deres indvirkning på tilrettelæggelsen af begynderundervisningens beskæftigelsesrettede indhold*. <https://uim.dk/publikationer/evaluering-af-de-reviderede-mundtlige-modul-test-fra-2017-og-deres-indvirkning-pa-tilrettelaeggelsen-af-begynderundervisningens-beskaeftigelsesrettede-indhold> (tilgået 14 Februar 2021).
- Tarp, S., H. Friis Eriksen, C. Puggaard, M. Westh, M. Nielsen & B. Ingsø Michelsen. 2018. *3.5'eren. Opgaver til prøve i dansk 3. Lærdansk*.
- Trecca, F., D. Bleses, A. Højen & M.H. Christiansen. 2018a. Segmentation of highly vocalic speech via statistical learning: Initial results from Danish, Norwegian, and English. *Language Learning* 69(1). 1.
- Trecca, F., D. Bleses, T.O. Madsen, & M.H. Christiansen. 2018b. Does sound structure affect word learning? An eye-tracking study of Danish learning toddlers. *Journal of Experimental Child Psychology* 167. 180–203.

Udlændinge- og Integrationsministeriet. 2020. *Danskuddannelse 1, 2 og 3*.

<https://uim.dk/arbejdsomrader/danskundervisning-og-prover-for-udlaendinge/danskuddannelse/danskuddannelse-1-2-og-3> (tilgået 15 maj 2020).